

Kertomuksen toistaminen

Sysmäläisen kertojani Juho Oksasen keskeisrepertoaariin kuului yksittäisten kertomusten ja lyhyiden kaskusikermien lisäksi kolme laajaa kertomussikermää. Jokainen sikermistä liittyi kiinteästi kertojan omiin elämänvaiheisiin: yhdessä tarkastelun kohteena olivat hänen nuoruuden kokemuksensa Suomen kaartin soittokunnassa, kun taas kahdessa muussa Oksanen kertoi työhönsä liittyvistä tapahtumista kotipitäjänsään. Kun haastattelin Juho Oksasta useaan otteeseen vuosina 1968—71, minulla oli tilaisuus seurata, miten hän muunteli kertomuksiin eri esitystilanteissa.

Tapasin suntio Juho Oksasen ensimmäisen kerran kesällä 1968 tehdessäni Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kenttätutkimusryhmän jäsenenä haastatteluja eri puolilla Sysmää. Juho Oksasen maine hyvänä kertojana houkutteli minut hänen puheilleen, ja välillemme rakentui jo ensimmäisten haastattelujen myötä luottamuksellinen suhde, joka vuosien mittaan syveni. Tapaamistemme välillä oli useimmiten kokonainen vuosi, ja onkin selvää, että jotkin Oksasen keskeisrepertoaariin kuuluvista kertomuksista alkoivat toistua. Juho Oksanen oli ensi kertaa tavatessamme jo 82-vuotias mutta tavattoman elinvoimainen ja henkisesti vireä mies. En koskaan huomannut, että hän olisi muistamattomuuttaan toistellut kertomuksiaan; usein hän itse huomautti kertoneensa jutun jo aiemmin, ja vain minun haluni kuulla kertomus uudestaan sai hänet toistamaan sen. Kerronnan toistuminen alkoi vähitellen herättää aktiivista mielenkiintoani: mitä kertomukselle tapahtuu, kun se esitetään eri tilanteessa uudelleen.

1. Kertomussikermän segmentoituminen

Tarkastelen seuraavassa kahta verraten pitkää kertomussikermää. *Viljanmittaukset pula-aikana* -sikermässä Juho Oksanen kertoo toimistaan luovutusviljojen selvittelijänä, ja siihen kuuluu 16 tässä *kertomukseksi* nimittämääni kokonaisuutta sekä pituudeltaan vaihteleva johdanto-

osa. *Viljanmittaukset* on nauhoitettu neljässä esitystilanteessa, ja sikermän ytimenä voi pitää neljää kertomusta, jotka toistuvat 3—4 esityksessä. *Kinkerimatkat*-sikermässä Oksanen kertoo monista kokemuksistaan lukusilla eri puolilla Sysmää, ja tämä sikermä koostuu 10 eri kertomuksesta, joista neljä on esitetty 3—4 kertaa.

Käytän seuraavassa termiä *sikermä* sellaisesta kertomusten sarjasta, johon sisältyy enemmän kuin kaksi kerronnallista kokonaisuutta. Sikermä muodostaa topiikkijakson, jonka aikana kertoja pysyttelee koko ajan samassa aihepiirissä. Sikermä eroaa johdetusta teemahaastattelusta siten, että kertoja vie aihetta oma-aloitteisesti eteenpäin ilman haastattelijan välikysymyksiä. Mikä tahansa kertojan spontaanisti esittämä ja aihepiiriltään yhtenäinen puhe ei välttämättä ole kertomussikermä. Olennainen sikermän kriteeri on myös se, että kerrontadiskurssi segmentoituu osiksi. Mitä useammin samaa sikermää on esitetty, sitä selvemmin siihen kuuluvat kertomukset rajautuvat itsenäisiksi ja selkeiksi kokonaisuusiksi. Ja päinvastoin: vasta muotoutumassa olevan sikermän osat voivat olla siinä määrin hahmottomia, ettei kertomuksen loppua aina selvästi erota uuden alusta.

Kertomuskokonaisuuden muotoutumiseen vaikuttavat olennaisesti kerrontatilanteen viritys sekä yksittäisen kertomuksen asema diskurssikokonaisuudessa. Kerrontatilanne ja kuulijat kytkeytyvät olennaisesti toisiinsa, ja tilanteen viritykseen vaikuttaa esim. kuulijoiden lukumäärä, heidän tuttuutensa, sosiaalinen asemansa ja sukupuolensa. Kertomuksen linkit aiemmin puheena olleisiin aiheisiin taas voivat näkyä tekstissä useammalla tavalla. Kun esimerkiksi kahta kertomusta yhdistää sama topiikki, kertoja voi kuitata monet juonenkulun tai taustatietouden yksityiskohdat lyhyesti, koska ne ovat jo kuulijan tiedossa. Toisenkaltainen siirtymä on odotettavissa silloin, kun puhe joko kertojan tai haastattelijan aloitteesta vaihtuu aihepiiristä toiseen.

Kun kertoja esittää saman kertomuksen eri esitystilanteissa, hän ei suinkaan toista ulkoa opettelemaansa perinnetuotetta vaan luo siitä uuden version käytössään olevia tietoja ja muistifragmentteja hyödyntäen. Toistamisen sijasta onkin alettu puhua luovasta tuottamisesta (esim. Honko 1980, 32 ja Hoppál 1980, 297). Perinnetuotteen muotoutumiseen vaikuttavat sekä muuttumattomuutta että esityskohtaista muuntelua suosivat tekijät.

Viime aikoina ovat useat narratologiasta kiinnostuneet psykologit ja lingvistit tuoneet esille uutta tietoa siitä prosessista, jonka kuluessa ihminen kuulee tai lukee kertomuksen, ymmärtää sen sekä painaa mieleensä ja toistaa myöhemmin. Nämä *skeemateorian* yleisnimikkeellä luonnehdittavat ajatukset tarjoavat erityisesti kerronnan tutkijalle mo-

nia virikkeitä. Skeemateoria havainnollistaa sitä, miten kertoja etenee diskurssissaan ja miten hän tulkitsee kertomustekstiä. Kun on kyse kertomuksesta, skeeman hallinta merkitsee, että perinteentaitaja tietää kokemusperäisesti esim. sen, että kertomuksilla on tietty episodinen rakenteensa: kertomus koostuu sarjasta episodeja, ja jokainen niistä sisältää puolestaan jaksoja, jotka voidaan nimetä *asetelmaksi*, *komplikaatioksi* ja *tulokseksi*. Usein kertomukseen liittyy myös *arvioksi* nimetty jakso, jossa kertoja esittää oman näkemyksensä kertomuksesta. (Kintsch 1977, 38). Kertoja tietää myös sen, että tietyllä genrellä — esim. paikallistarinalla — on omat sisällölliset ja esitykselliset kriteerinsä ja rajoituksensa. Jo kerrontaa kuunnellessaan hän käyttää tietämystään ja järjestää uuden informaation täyttämällä ne ”aukot”, jotka sisältyvät skeemaan.

Yksinkertainen kertomusskeema on niin kertojan kuin kuulijankin hallussa. Episodeista tai episodien jonosta koostuva kertomus alkaa asetelmajaksolla, jonka kuulija yleensä ilman muuta tunnistaa uuden kertomuksen aluksi. Asetelma selvittää kuulijalle tulevien tapahtumien lähtökohdat täsmentämällä kertomuksen ajan, paikan ja tilanteen. Sekä *Viljanmittaukset*- että *Kinkerimatkat*-sikermään kuuluu joukko kertomuksia, jotka ovat perinnelajeina nk. *yhteisö-*, *suhde-* tai *henkilökronikaatteja*. Mutta mukana on myös etnohistoriallisia *muistelmia*, joiden alkujakso poikkeaa usein kronikaattien aloituksesta. Kronikaateilla on astetta kiteytyneempi aloitusjakso ja kokonaisrakenne kuin muistelmissa.

Tyypillinen muotoihinsa jo kiteytymässä olevan kertomuksen aloitus on esim. tällainen:

No sitte toas olj semmonen keskikokonen talo kerranki ni, männää tupaa isäntä olj vanha jörö ei se oikein tahtonu ymmärteä, myö esitetti, nin kauniisti ja hienopiirteisesti asija ku osattii.

Kursivoitu osa on kertomuksen asetelmaa, jossa esitellään tapahtumapaikka (keskikokoinen talo), tapahtuma-aika (kerran) ja päähenkilöt (me ja vanha isäntä). Lisäksi saamme tietää isännän olevan jörö ja ymmärtämätön. Kursivoimattomat lauseet kuuluvat jo kertomuksen toimintajaksoon, mutta ne antavat samalla sen asetelmaan kuuluvan tiedon, että kertomuksen *me* on omalta osaltaan sopuisasti käyttäytyvä.

On vaikeampaa löytää tyypillistä alkua etnohistorialliselle muistel-malle, koska tämän perinnelajin skemaattiset tuntomerkit eivät ole selvät. Toisinaan Juho Oksasen muistelmat alkavat yhteenvedolla. Tällöin kerronnan alku ei vielä paljasta, millainen kokonaisuus on tulossa, sillä mikä tahansa kertomus voi alkaa samalla tavoin. Seuraavassa on esimerkki yhteenvedolla alkavasta muistel-masta:

No niin, kyllähän siellä pitäjällä kulkiessa sittem monta moista kommellusta sattui ja, huvittavijaki tapavuuksia ja, nim pois päin.

Tavallisesti muistelmia ei kuitenkaan ala yhtä selvällä asetelmajaksolla kuin kronikaatti. Seuraavassa esimerkki haparoivasta aloituksesta:

No, minä sitte taas, ja minähän en eneäl lähe, juttelin kanssa tällaisir reisui että käräjöimääj ja — —.

Kuulijan ei kuitenkaan tarvitse tunnistaa kertomuksen alkua vain niiden sisällöllisten aineiden avulla, jotka kuuluvat asetelmajaksoon. Usein alkuun kerääntyy myös leksikaalisia ja paralingvistisiä vihjeitä, jotka korostavat siirtymistä uuteen kertomukseen. Leksikaalisista siirtymän merkitsemistä ovat selvimpiä patrikkelit ja pronominit. Pronominien avulla asia esitetään usein vielä täsmentämättömänä esim. käytämällä puhujaspesifisiä sanoja, kuten *yksi* ja *eräs*.

Kertomuksen lopetusjakso on myös yleensä helposti tunnistettavissa. Suullisesti esitetty kertomus loppuu harvoin tulosjaksoon, sillä useimmiten sitä seuraavat vielä joko arvio-osuus, yhteenveto ja/tai kertojan muut kommentit. Paralingvistisiä vihjeitä taas ovat erilaiset muutokset äänenkäytössä, ilmeet ja eleet sekä tauot ja naurahdukset, joiden avulla kertoja osoittaa siirtyvänsä kerronnallisesta kokonaisuudesta toiseen.

2. *Viljanmittaukset*

Viljanmittaukset-sikermä muodostuu 16 erillisestä kertomuksesta, joista Juho Oksanen valitsi 5—14 kokonaisuutta esittäessään sikermän kolmena peräkkäisenä vuonna (vrt. taulukko 1). Tämän sikermän tuottamiseen oli haastattelijalla hyvin vähäinen osuus, sillä ainoastaan ensimmäisellä kerralla se tuli esille minun aloitteestani. Muut esitykset alkoivat spontaaneina, ja useimmiten kertojan puhe eteni ilman haastattelijan tekemiä välikysymyksiä.

Pisimmillään *Viljanmittaukset pula-aikana* -sikermän esitykseen kuului yli 15 minuuttia. Nk. normaaleissa kerrontatilanteissa, joiden eteneminen ei ole haastattelijan käsissä, yksi kertoja voi harvoin esittää näin monesta kronikaatista ja muistelmasta koostuvaa sikermää, sillä hän joutuu luovuttamaan välillä puheenvuoron muille. Kerrontatilanteita hallitsevat omat sopivuussääntönsä, joiden mukaan puheenvuorot tavallisesti jakaantuvat.

Viljanmittaukset-sikermän haastattelut olivat viritykseltään melko erilaiset, ja eroa oli myös niissä kielellisissä konteksteissa, joihin kerronta nivoutui. Esittelen seuraavassa nauhoitustilanteet:

1. Kerronnan viljanmittauksista laukaisi haastattelijan tekemä kysymys pula-ajoista. Kyseessä oli toinen tapaamiskerta (7. 7. 1968), johon sisältyi sekä spontaania kerrontaa että systemaattista teema-haastattelua.
2. Keskustelunsävyisenä sujunut haastattelu (29. 8. 1969), jota kollegani Pekka Laaksonen johdatteli. Puheenaihe tuli esille haastattelussa pidetyn tauon aikana. Sekä tällä että edellisellä kerralla Juho Oksanen esitti koko sikermän ilman haastattelijan tekemiä lisäkysymyksiä.
3. Yhdessäolotilanne illallispöydän ääressä (9. 6. 1970), johon osallistui Tilda ja Juho Oksanen lisäksi myös kolmijäseninen kenttätyöryhmämme. Osa vapaamuotoisesta keskustelusta nauhoitettiin. Juho Oksanen otti spontaanisti esille pula-aikaan liittyvän teeman, mutta hän ei saanut esiintyä kertojana yksin, sillä Tilda Oksanen puuttui useinkin keskustelun kulkuun. Kyseessä oli siis nk. normaali kerrontatilanne, jonka kuluessa Oksaset puhuivat silloin tällöin samanaikaisesti. Tässä esitystilanteessa *Viljanmittaukset*-sikermässä viivytettiin vain kolmisen minuuttia ja kerronta oli sekä löyhää että katkelmallista. Kertomusaiheet limittyivät muuhun puheeseen, eikä Juho Oksasella ollut tilaisuutta muotoilla niistä hiottua kokonaisuutta.
4. Seuraavana päivänä tehty haastattelu (10. 6. 1970), jonka Oksanen halusi aloittaa *Viljanmittaukset*-aiheella. Valmistautumisesta johtui, että kertojan äänenkäyttö oli aluksi teennäisen mahtipontista. Sikermän johdanto-osa on myös paisunut tässä esityksessä muita laajemmaksi ja koko esitys on pisimmillään: se kestää 15 min 25 sek. Kyse oli todellakin esityksestä, jonka kertoja vei läpi ilman haastattelijan johdattelua, sillä vasta sikermän lopussa (4:13) on yksi täydentävä kysymys.

Viljanmittaukset-sikermä segmentoituu hyvin selviksi kerronnallisiksi kokonaisuuksiksi, joiden alun kertoja osoittaa käyttäen useitakin päällekkäisiä keinoja. Kertomusten lopussa on usein yhteenvedon tapainen päättävä: *Ja nin siitäki paikasta selittää tai arviojako: Olha seki.*

2.1. Topiikkijakson kiinteys

Viljanmittaukset pula-aikana -sikermä muodostaa hyvin kiinteän topiikkijakson, jonka kuluessa Juho Oksanen ei siirry kertaakaan toiseen aihepiiriin. Sikermän 19 eri kertomusta voidaan luokitella aiheensa puolesta neljään pääryhmään: (1) *viljanmittaukset* 11 kertaa (alaryhminä: viljanmittaukset 4, sanaharkat mittausten yhteydessä 3 ja luovutus-ten määrät 4), (2) *sikojen punnitus* 2 kertaa, (3) *mittaukset olivat luottamustehtäviä* 2 kertaa ja (4) *musta pörssi ja käräjät* 4 kertaa.

Taulukko 1. Viljanmittaukset pula-aikana -sikermään kuuluvat kertomukset. Suluissa kertomuksen esiintymisfrekvenssi sikermässä ja kertomuksen esittämiseen kulunut aika.

1. esitys	2. esitys
SKSÄ 446, 8—9. 1968	SKSÄ 353, 6. 1969
Juho Oksanen ja Annikki Kaivola.	Juho ja Tilda Oksanen sekä Pekka Laaksonen ja Annikki Kaivola.
1. Johdanto.	1. Emäntä pyytelee jättämään viljaa isoruokaiselle miehelleen.
2. Erään talon hinkalon pohjalta löytyi ruissäkkejä.	(2) 1 min 17 sek
(3) 1 min 10 sek	2. Oksasen oli vannottava 19 valaa samana käräjäpäivänä.
3. Oksasen oli vannottava 19 valaa samana käräjäpäivänä.	(4) 28 sek
(4) 22 sek	3. Erään talon hinkalon pohjalta löytyi ruissäkkejä.
4. Eräs isäntä valittaa mittauksissa tapahtuneesta virheestä.	(3) 1 min 4 sek
(1) 1 min 18 sek	4. Isäntä kieltää mittamiehiltä pääsyn aittaan.
5. Isännän ja viljanmittaajien las- kut täsmäävät.	(2) 1 min 27 sek
(3) 1 min 18 sek	5. Isännän ja viljanmittaajien las- kut täsmäävät.
6. Rääväsuinen mittamies aiheut- taa riidan, jonka Oksanen selvit- tää.	(3) 2 min 16 sek
(1) 1 min 18 sek	6. Erään emännän mustan pörssin kaupat veivät hänet käräjille.
7. Mittamies ja pitäjän lautamies sanaharkkasilla.	(4) 12 sek
(1) 44 sek	7. Mittamiehen tehtävistä ei voi- nut kieltäytyä (2) ja
8. Puimatonta viljaa oli vaikea ar- vioida.	8. Sikojen painoksi ilmoitettiin usein vain 35 kiloa
(2) 27 sek	(2) (yhteispituus) 1 min 4 sek
9. Ilolan kartanosta ei riittänyt vil- jaa luovutukseen.	
(2) 1 min 27 sek	
10. Siatkin oli punnittava.	
(1) 31 sek	
11. Erään emännän mustan pörssin kaupat veivät hänet käräjille.	
(4) 22 sek	
12. Erään talon emäntä syyttelee mittamiehiä seurauksista, joita koitui.	
(1) 19 sek.	

<p>3. esitys SKSÄ 261, 10. 1970 Juho ja Tilda Oksanen sekä Pekka Laaksonen, Ulla Lipponen ja Annikki Kaivola.</p>	<p>4. esitys SKSÄ 77, 1. 1970 Juho Oksanen ja Annikki Kaivola.</p>
<p>1. Johdanto. 2. Oksasen oli vannottava 19 valaa samana päivänä. (4) 31 sek. 3. Erään emännän mustan pörssin kaupat veivät hänet käräjille. (4) 12 sek 4. Oksaseltakin yritettiin ostaa kauroja mustaan pörssiin. (1) 19 sek 5. Ruokavarat oli tasattava, jotta kaikki eläisivät (2) ja johdanto. (yhteispituus) 1 min 45 sek</p>	<p>1. Johdanto. 2. Ruokavarat oli tasattava, jotta kaikki eläisivät. (2) 2 min 2 sek 3. Sikojen painoksi ilmoitettiin usein vain 35 kiloa. (2) 55 sek 4. Taloissa oli tehtävä täysi inven- taario. (1) 53 sek 5. Isännän ja viljanmittaajien las- kut täsmäivät. (3) 1 min 53 sek 6. Emäntä pyytelee jättämään vil- jaa isoruokaiselle miehelleen. (2) 31 sek. 7. Isäntä kieltää mittamiehiltä pääsyn aittaan. (2) 1 min 50 sek 8. Erään emännän mustan pörssin kaupat veivät hänet käräjille. (4) 37 sek 9. Erään talon hinkalon pohjalta löytyi ruissäkkejä. (3) 1 min 10 sek 10. Puimatonta viljaa on vaikea arvioida. (2) 35 sek 11. Ilolan kartanosta ei riittänyt viljaa luovutukseen. (2) 1 min 16 sek 12. Oksanenkin sai kansanhuollon kunniakirjan. (1) 1 min 55 sek 13. Mittamiehen tehtävistä ei voi- nut kieltäytyä. (2) 1 min 17 sek 14. Oksasen oli vannottava 19 va- laa samana käräjäpäivänä. (4) 30 sek</p>

Kaikissa kertomuksissa on vahva idiosynkraattinen sävy, mikä onkin selvää, koska kertoja puhuu omista kokemuksistaan. 19 kertomuksesta 9 on kronikaatteja, kun taas 10 on luettavissa etnohistoriallisiksi muistelmiksi. Toistettunakin sama aihe säilyttää kronikaatille tai muistelmalle ominaisen muodon. Kertomuksissa *minä* eli Juho Oksanen esiintyy päähenkilönä kaikkiaan 13 kertaa (asetelma *minä* — *muut* 10 kertaa ja *minä* 3 kertaa), kun taas 6 kertomuksessa päähenkilönä tai päähenkilöinä joko ovat *muut* (3 kertaa) tai ei lainkaan esiinny toimivaa henkilöä.

Sikermistä pisin eli neljäs esityskerta sisältää kaikkiaan 14 kertomusta, kun niitä lyhimmissä on vain 5. Kertomusten frekvenssi vaihtelee melkoisesti: 2 kertomusta esiintyy 4 kertaa, 2 kertomusta 3 kertaa, 7 kertomusta 2 kertaa ja 8 kertomusta vain kerran.

Kaikki sikermän kertomukset ovat lyhytmuotoisia: lyhin niistä kestää kerrottuna vain 12 sekuntia, kun pisimmän kertomiseen kuluu 2 min. 16 sek. Yleensä kertomukset toistuvat eri esityskerroilla melko samanpituuisina, niin että niiden kerronta-ajat vaihtelevat vain muutamia sekunteja. Tämä osoittaa sikermän muotoutuneen kiinteäksi, niin että tilannekohtaisille improvisoinneille ei juuri ole tilaa. Vain yksi kertomus, *Emäntä pyytelee jättämään viljaa isoruokaiselle miehelleen*, vaihtelee pituudeltaan niin, että kerrontaan kuluu ensimmäisellä esityskerralla (2:1) 1 min. 17 sek., kun taas toinen esitys (4:6) sujuu 31 sekunnissa. Pitempi esitys sisältää runsaasti toistoa, joka ei kuitenkaan tuo mitään uutta kertomuksen juonenkulkuun.

2.2. Kertomuksen aloitus

Juho Oksanen käyttää *Viljanmittaukset*-sikermää esittäessään useita leksikaalisia ja paralingvistisiä keinoja osoittaakseen siirtyvänsä uuteen kerronnalliseen kokonaisuuteen. Havainnollistan oheisen taulukon avulla, miten Oksanen aloittaa kertomukset eri esityskerroilla (taulukko 2). Kolmatta esitystä ei ole otettu mukaan, koska sen dialoginomaisessa etenemisessä siirtymät eivät ole selvät. Taulukossa on osoitettu seuraavat neljä kertomuksen alkua korostavaa seikkaa:

- (1) partikkelit (kursivointi);
- (2) muutokset äänenkäytössä (versaalikirjaimet sekä selitys sulkeissa);
- (3) tauotus kertomusten välissä (sulkeisiin merkityt sekunnit osoittavat tauon keston);
- (4) lisäksi taulukkoon on merkitty nimikkeellä ”merkitsemätön aloitus” sellaiset siirtymät uuteen kertomukseen, joita kertoja ei ole osoittanut partikkelin, äänenkäytön tai tauotuksen avulla (selitys sulkeissa).

Taulukko 2. Kerrontaa segmentoivat siirtymät esityskerroilla 1, 2 ja 4.

1. Esitys SKSÄ 446, 9. 1968	2. esitys SKSÄ 353, 6. 1968	4. esitys SKSÄ 77, 1. 1970
(1. Vastaus haastattelijalle.)	1. <i>No</i> mäntiipä yhtee taloo sitten ni	(1. Vastaus haastattelijalle.)
2. <i>No</i> KERRAN ERÄÄSSÄ TALOSSA NI (nouseva intonaatio)	2. <i>Mutta sitteki</i> , tulj sellasia, tulj käräjänasioitaki	2. TÄSSÄ PULAVUOSINAKIN (äänen voimakkuus kasvaa)
3. <i>Mutta sitte kuj</i> joututtiikij jo käräjillekki.	3. <i>No sittem</i> mäntiin kerra	3. <i>No niin</i> , kyllähän siellä pitäjällä
4. <i>NO SITTE</i> ERÄS KERTA SIINÄ OLJ VEHNÄSTÄ KYSYMYS (nouseva intonaatio)	4. <i>NO SITTE</i> , mäntii yhtee, taloo (nouseva intonaatio)	4. <i>NO NIIM</i> meitillä olj oikeen painetut (nouseva intonaatio)
5. <i>Mutta</i> yhtee paikkaa se olj iso talo	5. <i>Mut sitte</i> mäntii toas, se olj iso talo	5. Muistan yhdessä talossa se olj iso talo mutta ma tunki sen isännänki (merkitsemätön aloitus)
6. Kerran olj sitte toinen mies minun kanssan (merkitsemätön aloitus)	6. <i>Mut sitte ku</i> , siellä käräjillä oltiin	6. <i>NO MUTTA</i> YHDESSÄ PAIKASSA se olj (tempo kiihtyy)
7. <i>No</i> kerran yhen aumav vieressä sitte ku	7. <i>No</i> minä <i>sitte toas</i> , ja minähän en eneäl lähe	7. <i>No sitte toas</i> se olj semmonen keskikokonen talo kerrankin
8. Niissä olj, ne olj helppoja laskeam mitkä olj hinkaloissa (merkitsemätön aloitus)		8. <i>Mutta sitte</i> , seki musta pörssi ku tek se olj, <i>no ni</i> , <i>SEKI SE MUSTA PÖRSSI ni</i> siellä yksin emäntä (nouseva intonaatio)
9. ERÄÄSSÄKI KARTANOSSA, se oljki Ilolan kartano (hidastuva tempo)		9. (4 sek tauko) Mitenkäs se, (3 sek tauko) että sillä, <i>no sitte</i> minä
10. (8 sek tauko) <i>Ja</i> siat, punnittiin.		10. <i>Ja</i> kum meill olj niin
11. <i>YKS EMÄNTÄ</i> löi nir reiteesä (nouseva intonaatio)		11. <i>NO</i> sinne Ilolaa kum mäntii kerra (tempo hidastuu)
12. <i>No sitte</i> yks ison talon emäntä		12. (4 sek tauko) <i>No sittej</i> jaettiin kunniakirjoja.
		13. Haastattelijan välilyksymys.
		14. (4 sek tauko) <i>Mutta että</i> yhdeksäntoista valoa, vanno, minäkin yhtenä päivänä.

Viljanmittaukset pula-aikana -sikermän esityksiin 1, 2 ja 4 kuuluu 30 sellaista kerrontaosuutta, joita ei aloita haastattelijan kysymys eikä toteamus. Useimmat näistä aloituksista (yhteensä 26) on vahvistettu käyttämällä partikkeleita. Tavallisimmat partikkeleista ovat *no*, *mutta* ja *sitten* sekä *-kin* ja niiden erilaiset yhdistelmät. Partikkeleiden ja niiden yhdistelmien kokonaismäärä on 37, ja ne jakautuvat käyttökertojensa mukaan seuraavasti: *ja* (2), *no* (4), *no niin* (3), *no mutta* (1), *no sitten* (6), *no sitten taas* (2), *mutta* (2), *mutta että* (1), *mutta sitten* (1), *mutta sitten kun* (2), *mutta sittenkin* (1) ja lisäksi liitepartikkeli *-kin* (12).

Aloituksissa on harvoin ainoastaan yksi partikkeli, sillä useimmiten kertoja liittää erilaisia partikkeleita yhdistelmiksi. Suosituin on *no*-alkuinen yhdistelmä, joka esiintyy kaikkiaan 16 aloituksessa. *No*-interjektiota käytetään Nykysuomen sanakirjan mukaan juuri lauseen alussa aloitus-, täyte- tai vahvistussanana, jolla ei ole varsinaista merkitystä. Interjektio esiintyy usein siirryttäessä kerronnassa asiasta toiseen. Suosittuja ovat myös ne yhdistelmät, joihin sisältyy toisena jäsenenä adverbi *sitten* (esiintymäkertoja 12). Tämä aikaa ilmaiseva adverbi luontuu hyvin topiikkijaksoon, jonka osien välinen tapahtuma-aika on kerronnassa jätetty sen verran epämääräiseksi, ettei sitä voi luonnehtia *sitten*-adverbia tarkemmalla ilmaisulla.

Myös ne yhdistelmät, joiden osana on adversatiivinen konjunktio *mutta*, ovat suosittuja (esiintymäkertoja 8). Esitystä alkaessaan tämä konjunktio on vailla varsinaista merkitystä ja toimii temaattisen siirtymän merkitsimenä. Kytkiessään kahta kertomusta toisiinsa *mutta*-konjunktio saa kuitenkin toisinaan kontrastiivisen vivahteen. Näin esimerkiksi siirtymässä 1:5:

Ja, asija selvis sitten nin ku isäntä olj ei siinä miteär riitoa.// *Mutta* yhtee paikkaa se olj iso talo ja suuret olj hinkalot ja, isäntä sano että minä tiiän litralleen mitä ov viljoa — —.

Edellisessä kertomuksessa on ollut puhe kiperästä viljanmittauksesta, josta virheen takia tuli jopa käräjäjuttu, vaikka onnelliseen lopputulokseen päästiinkin. Uuden kertomuksen alussa *mutta* saa merkityksen ”edellä esitetystä poiketen”, ja tällä kertaa hankalalta näyttäneestä mittauksesta selvittää vaikeuksista. Sama temaattisen siirtymän tehtävä on kopulatiivisella *ja*-konjunktioilla. Siirtymässä 4:10 *ja* korostaa myös kerronnan jatkumista (vrt. Sorjonen 1985, 27), sillä kertoja jatkaa jo alkamaansa teemaa.

Liitepartikkeli *-kin* ei liity muihin kerrontajaksoja alkaviin partikkeliyhdistelmiin (poikkeuksena vain kerran esiintyvä *mutta sitteki*). Tämä liitepartikkeli esiintyy yhteensä 12 kertaa *Viljanmittaukset pula-aikana*

-sikerämään kuuluvien kertomusten aloituslauseissa. Tässä asemassa *-kin* eroaa usein merkitykseltään siitä käytöstä, mikä sillä on kertomuksen sisällä tai lopussa. Matti Vilppula on analysoinut nk. faattiseen viestintään liittyvää *-kin*-partikkelin käyttöä. Kerrontajaksojen alussa esiintyessään *-kin* on nähdäkseni verrattavissa faattisen viestinnän tapauksiin, joiden tarkoituksena ”ei ole niinkään tiedon välittäminen kuin äänettömyyden rikkominen ja sosiaalisen yhteydentunteen lisääminen” (Vilppula 1984, 47). Kerrontajakson alku sisältää aina sekä paralingvistisiä että leksikaalisia asiasta toiseen siirtymisen merkitsimiä, joilla ei vielä ole osuutta kertomuksen juonisisällössä. Näissä jaksoissa esiintyvät *-kin*-liitepartikkelit ovat juuri samaan tapaan irrallisia kuin Vilppulan esittelemät tapaukset. Ainoastaan kerran liitepartikkelilla on selvä ’myös’-merkitys, nimittäin aloituksessa 4:14: ”Mutta että yheksäntoista valoa vannom minäkin yhtenä päivänä.” Esittelen seuraavassa ne kerrontajaksoja alkavat lauseet, joissa esiintyy liitepartikkeli *-kin*:

- (1) Mutta sitte kuj jouvuttiikij jo, käräjillekki. (1:3)
- (2) Mutta sitteki, tulj sellaisia, tulj käräjänasioitaki. (2:2)
- (3) Tässä pulavuosinakin aina vuojeista kaheksantoista etempäin. (4:2)
- (4) No sitte toas olj semmonen keskikokonen talo kerrankin. (4:7)
- (5) Mutta sitte, se musta pörssi ku tek se olj, no ni, seki se musta pörssi ni siellä ykskin emäntä. (4:8)
- (6) Muistan yhdessä talossa se olj iso talo mutta ma tunki sen isännänki. (4:5)
- (7) Eräässäki kartanossa, se oljki Ilolan kartano. (1:9)

Yhteistä näille lauseille on se, ettei liitepartikkelilla ole niissä mitään itseenäistä merkitystä. Jonkinlaisen rajatapauksen muodostaa aloitus (6), jossa ”ma tunki sen isännänki” saattaa merkitä, että sekä kertojan mainitsema ”yksi talo” että sen isäntä olivat hänelle tuttuja. Muissa lauseissa on kyse Vilppulan mainitsemista pragmaattisista implikaatioista eli tietyistä merkitysvivahteista.

Viidessä ensimmäisessä lauseessa on kyse implikaatiosta, jonka voi katsoa osoittavan, että lauseiden sisältö on rinnastettavissa yhteen tai useampaan muuhun tapahtumaan (vrt. Vilppula 1984, 56–57). Näitä ”muita tapahtumia” ovat topiikkijaksoon kuuluvat kansanhuollon tarkistukset, mittaukset ja niiden seurauksiin kuuluvat oikeudenkäynnit. Vilppula ei tosin pidä olennaisena sitä, mitä nuo rinnastettavat tapahtumat ovat: ”Olennaista on, että lauseen tapahtuma ei ole irrallinen vaan että sen taustana on joukko muita tapahtumia.” (1984, 57.) Esim. lauseessa ”Mutta sitte kuj jouvuttiikij jo, käräjillekki” vaikuttavat liitepartikkelit täysin käsittämättömiltä, ellei kuulija assosioi niiden sisältävän implikaatiota elintarvikkeiden säännöstelyyn liittyviin lieveilmiöihin. Aloitus (7) ”Eräässäki kartanossa, se oljki Ilolan kartano” edustaa

toisentyypistä *-kin*-liitepartikkelin käyttöä. Lauseenalkuinen *eräs*-pronomini osoittaa, että kertoja puhuu kartanosta, jonka hän kyllä tuntee, vaikka jättääkin sen toistaiseksi mainitsematta. Pronomini viittaa samalla siihen, että kuulija ei kertojan käsityksen mukaan tunne kyseistä kartanoa. Liitepartikkeli tuo kuitenkin lauseeseen oman lisäviivahteensa. Tämänkaltaista *-kin*-partikkelin käyttöä on luonnehdittu puhumalla ns. ”kasvojen säilyttämiseffektistä”. Kyse on kohteliaisuudesta, jota puhuja haluaa osoittaa kuulijalleen. Vaikka aloitus ”Eräässäki kartanossa, se oljki Ilolan kartano” onkin peräisin ensimmäisen haastattelukerran puheesta, kertoja ei ole ollut täysin varma siitä, tuntee ko kuulija sittenkin jo Ilolan kartanon. Kertoja ei halua aliarvioida kuulijansa paikkakunnan tuntemusta ja pehmentää tämän takia ilmaisuun turvautumalla *-kin*-partikkeliin. Kumpikaan ei joudu nolostumaan vaan molemmat säilyttävät kasvonsa (vrt. Vilppula 1984, 49—50, 57), ja viritys on otollinen kerronnan jatkumiselle.

Uuden kerrontaosuuden aloittamiselle ovat ominaisia myös äänenkäytön alueella tapahtuvat muutokset. Tämä paralingvistisen keinon käyttö on korvakuulolta havaittavissa kaikkiaan 10 aloituksessa. Muutokset jakautuvat siten, että 6 tapauksessa on kyseessä nouseva intonaatio, kahdessa tapauksessa puhetempon hidastuminen, yhdessä tapauksessa puhetampon kiihtyminen ja vielä yhdessä tapauksessa äänen voimakkuuden kasvu (vrt. taulukkoa 2). Nämä äänenkäytön muutokset liittyvät miltei aina uutta kerrontaosuutta alkavaan partikkeliin, esim. näin: ”*NO MUTTA YHESSÄ PAIKASSA SE OLJ* semmonev vähä talo sitte” (tempo kiihtyy).

Joskus kertoja segmentoi puheensa käyttämällä tauotusta ja naurahdusta. Tauko esiintyy neljästi kerrontaosuuksien välillä; se on pituudeltaan kerran 8 sekunnin (1:10) ja kolmesti 4 sekunnin mittainen (4:9, 4:12 ja 4:14). Osuuden 4:9 alussa tauko osoittaa selvästi, ettei kertoja oikein tiedä, miten jatkaa kerrontaa. Aloitettuaan tämän osuuden hän pitää vielä kahden sanan jälkeen 3 sekunnin mittaisen tauon, ja kertomuksen alun verbaalistaminen osoittaa kokonaisuudessaan, että hän joutuu tavoittelemaan uuden jutun alkua: ”(4 sek. tauko) Mitenkäs se (3 sek. tauko) että, sillä, no sitte minä mull olj aina välis semmonen terotettuk keppi mukanan — —.” Muiden taukojen yhteydessä ei esiinny haparointia, vaan kertoja jatkaa pienen miettimistauon jälkeen spontaanisti uudella kertomuksella.

Naurahdus esiintyy vain kahdesti kerrontaa segmentoivana, nimittäin osuuksissa 4:9 ja 4:11. Jälkimmäisellä kerralla naurahdus liittyy taukoon. Tällä tavoin Juho Oksanen osoitti hyvin usein kertomuksen loppumisen. Joskus taukoa ja naurahdusta seurasi kertojan kommentti-

jakso, mutta *Viljanmittaukset pula-aikana*-sikermässä kertoja kiirehti aina seuraavaan osuuteen eikä pysähtynyt selittelemään juuri kerto-
maansa.

Kun vertaa *Viljanmittaukset pula-aikana* -sikermän eri esityksiä, huomaa, että puhujaspesifiset sanat *yksi* ja *eräs* ovat olleet runsaimpia ensimmäisellä esityskerralla. Mainitsen esimerkkinä seuraavat aloitukset:

No kerra *eräässä* talossa ni
No sitte *eräs* kerta siinä olj vehnästä kysymys
Mutta *yhtee* paikkaa se olj iso talo
No kerran *yhden* aumav vieressä sitte ku
Eräässäki kartanossa, se oljki Ilolan kartano
Yks emäntä löi nir reiteesäk.
No sitte *yks* ison talon emäntä

On mahdollista, että nämä aloitukset ovat tyypillisiä juuri ensimmäiselle haastatteluperiodille, sillä niitä esiintyy vähemmän muilla kerroilla. Esim. aloitus ”*Eräässäki* kartanossa, se oljki Ilolan kartano” ei olisi ollut luonteva enää silloin, kun kertoja oli monien tapaamistemme ku-
luessa jo ehtinyt tutustuttaa minut hyvin kartanoiden elämään ja ihmisiin.

2.3. Toistuva kertomus

Tarkastelen seuraavassa yhtä niistä kronikaateista, jotka kuuluvat *Viljanmittaukset pula-aikana* -topiikkijakson toistuviin kertomuksiin. Henkilökronikaatti *Erään emännän mustan pörssin kaupat* kuului *Viljanmittaukset*-sikermän ydinkertomuksiin; niinpä Juho Oksanen toisti sen sikermän jokaisella esityskerralla. (Ks. taulukko 3.)

Kyseessä on todellinen pienkertomus, jonka esitys kestää vain 12—37 sekuntia. Kronikaatin sanaluku on vaihteleva, 19—61 sanaa. Kronikaatissa on kolme sisällöllistä kiintoelementtiä, joiden varaan se rakentuu: tilanteen määrittely (emäntä käräjillä), repliikki (emäntä kehuu voittoaan) ja maininta repliikkiä tehostavasta reiden lyönnistä.

Kertomusskeeman näkökulmasta katsoen tämä pienkertomus on toteutettu minimaalisin keinoin. Yksi kertomuksen yksikkö (esim. 2:1) sisältää sekä tilanteen määrittelyn (ollaan käräjillä) että viitteen jo ennen kertomustilanteen alkua tapahtuneeseen konfliktiin (emäntä on harjoittanut lainvastaista kaupankäyntiä ja joutunut siitä syytteeseen). Kertomuksen painopiste on selvästi tulosjaksossa (esim. 2:2—3), jossa emän-

Taulukko 3. Henkilökronikaatti *Erään emännän mustan pörssin kaupat* sikermästä *Viljanmittaukset pula-aikana*.

1. esitys SKSÄ 446, 9. 1968 Juho Oksanen ja Annikki Kaivola.	2. esitys SKSÄ 353, 6. 1969 Juho Oksanen, Annikki Kaivola ja Pekka Laaksonen.
1. Yks emäntä löi nir reiteesäk 2. ku se olj käräjillä ni sano: 3. ”Em minä, em minä vieläkeä hävinnys”, sano, ”enemmän minä oo hankkinuk ku toi hävijö o”, sano 4. Mustaam pörssiin tehnyk kauppoa, 5. eteisessä, kehtas ninkum meilek, ylvästellä.	1. Mutt sitte ku, siellä käräjillä o. . .oltii 2. ni yks emäntä löi reiteesäs sano: 3. (läimäyttää reittään) ”Vielä minä sitte kiv voitolle jäev vaikka sa- kotettiiki.” (nauraa)

tä minkäänlaista katumusta tuntematta kehuu voittoaan. Tähän jaksoon sisältyy myös kertojan moralisointia, joka kuuluu hänen äänenkäytöstään. Kuulija huomaa selvästi, että reiden läimäytys — jota Oksanen usein vielä tehostaa omaa reittään lyömällä — on kertojan näkökulmasta irvokas temppu, joka lopullisesti määrittää emännän laadun (vrt. 1:5). Merkilliseltä tuntuu se, että tämän pienkertomuksen repliikki toistetaan joka kerran hieman eri tavoin (lähimpänä toisiaan 2. ja 4. esitys), vaikka juuri repliikit tavallisesti ovat kertomusten pysyvintä ainesta. Ilmeisesti kertomuksen todellinen pointti liittyy siihen uhmakkaaseen eleeseen, että emäntä lyö reittään. Repliikki vain myötäilee tämän teon symboliarvoa.

Eniten toisistaan poikkeavat kertomuksen 3. ja 4. esitys. Kolmas esityskerta osoittaa, mitä kertomukselle tapahtuu, kun se liittyy keskusteluun. Myös Juho Oksasen vaimo tunsikin tämän kertomuksen ja alkoi esittää sitä. Kertomuksen alku on kutistunut entisestään niin, että sen käräjäpuitteet ovat pudonneet kerronnasta. Repliikin aloitettuaan Tilda Oksanen alkaa empiä, ja niin Juho Oksanen täydentää kertomuksen, joka jää hieman kulmikkaaksi. Neljäs esitys taas osoittaa, miten kertomus kasvaa silloin, kun kertoja tietoisesti pyrkii täydellisyyteen. Oksanen palasi *Viljanmittaukset*-sikermään juuri kolmatta esityskertaa seuranneena päivänä, ja tuolloin hän oli valmistaunut puhumaan aiheesta. Ydinkertomusta jatkavat tässä esityksessä taustatiedot (musta pörssi 4:0), käräjätapauksien kuvaus (rangaistuksen määrääminen 4:2) ja

<p>3. esitys SKSÄ 261, 22. 1970 Juho ja Tilda Oksanen sekä Annikki Kaivola, Pekka Laaksonen ja Ulla Lipponen.</p>	<p>4. esitys SKSÄ 77, 1. 1970 Juho Oksanen ja Annikki Kaivola.</p>
<p>1. TO Mut yks muijaki emäntä vaan kun se olj saanu sakon ni sa- no että (lyö reiteensä): ”Ei vie- lä. . .” 2. JO ”Ei likikään se koskenu” (lyö reiteensä) sano löi reiteesä ja. . . (nauraa/TO puhuu koko ajan taustalla)</p>	<p>0. Mutta sitte se musta pörssi ku tek se ol. . . (ääni nousee) No ni, seki se musta pörssi ni 1. siellä yksii emäntä sitte kun, oltii käräjillä 2. se tais saaja sakkoja ja meärit- tiin, kaikki ja, tuomaa mitä meitil laskumme opaht. . . (sana epä- selvä) 3. Muistan minäki satun mene- mään siitä sitte ulos 4. se, löi reiteesä niin että lisaht (imitoi lyöntiä) sano, että: 5. ”Vielä minä sittekki hyövyin kaupossan” sano ”vaikka ma sak- kovakin saen” (nauraa) . . . (epä- selvä sana)</p>

silminnäkijän vahvistus tapahtumille (kertoja osoittaa olleensa paikalla 4:3).

Jos kertomuksen neljättä esitystä vertaa sen toiseen esitykseen, huoma molempien olevan onnistuneita kokonaisuuksia. Vertailu havainnollistaa myös sen, millaisilla yksityiskohdilla kertomusta voidaan jatkaa, niin että se kuulostaa seikkaperäisemmältä.

3. Kinkerimatkat

Kinkerimatkat on kymmenen kertomuksen sikermä, jonka Juho Oksanen esitti neljään kertaan vuosina 1968—1970 (vrt. taulukko 4). Kaikki sikermälle kaavailemani kriteerit eivät kuitenkaan täsmää näiden kertomusten kohdalla. Ensiksikin kertomusten raja ei ole yhtä selvä kuin *Viljanmittaukset pula-aikana* -sikermässä. Uuteen kertomuskokonaisuuteen siirtyminen voi joitakin kertoja tapahtua kertojan osoittamatta sitä minkäänlaisin leksikaalisin tai paralingvistisin merkitsimin. Esim. näin:

Taulukko 4. Kinkerimatkat-sikermän neljään esityskertaan kuuluvat kertomukset. Suluissa kertomuksen esiintymisfrekvenssi sikermässä.

1. esitys SKSÄ 444, 30. 1968 Juho Oksanen ja Annikki Kaivola.	2. esitys SKSÄ 527, 6. 1968 Juho Oksanen sekä Pekka Laaksonen, Ulla Lipponen ja Annikki Kaivola.
1. Lukkarilta ja rovastilta katkeaa aisa (3)	1. Kyläkunnan kristillis-siveellinen tila (2)
2. Rovasti kiittelee suntiota mielenmaltista (4)	2. Pappi epäilee pienessä talossa juopottelua (2)
3. Rovasti pyrkii kuskipukille (3)	3. . . .mutta ei huomaa sitä suuressa talossa (2)
	4. Lukkarilta ja rovastilta katkeaa aisa (3)
	5. Pappien on ostettava heinät hevosilleen (3)
	6. Rovasti kiittelee suntiota mielenmaltista (4)
	7. Rovasti pyrkii kuskipukille (3)
	8. Rovasti nousee pöydästä kesken pitojen (2)

Laitettii ja mäntii kunniallisestil lukusjtaloo, se jo edellisessä paikassa äkävynty se rovast nim pahaks, mite. . // mistäs se johtukoa, syömisestä se puhes siinä ol — — (2:4—5).

Se ois ollut selviö kyllähäm minä senkim miehen nin tarkkaan tunsin ku, viis sormejan ja, // ei siinä miteän, siinä rupes mänemään kaikki asiat sit — — (3:8—9).

Useampia aihekokonaisuuksia käsittävä jaksottamaton kerronta osoittaa, ettei kertoja ole mielessään segmentoinut topiikkijaksoa itsenäisiksi kertomuksiksi. Tämä saattaa johtua siitä, ettei hän ole esittänyt *Kinkerimatkat* -sikermää kovinkaan usein. Papiston edesottamuksia käsittelevä aihepiiri onkin sen verran arkaluonteinen, ettei seurakunnan palveluksessa ollut mies voinut sitä joka kuulijalle kertoa. Jaksottelun puuttuminen voi olla myös merkki siitä, että kertojan kannalta puhe muodostaa vain yhden tai joitakin suuria temaattisia kokonaisuuksia.

Kinkerimatkat ei myöskään erottaudu sitä ympäröivästä diskurssista niin selvästi kuin *Viljanmittaukset*-sikermä. Ensimmäisellä ja kolmannella esityskerralla Juho Oksanen jatkoi spontaanisti kerrontaansa

3. esitys SKSÄ 348, 9—15. 1969 Juho Oksanen ja Annikki Kaivola.	4. esitys SKSÄ 81, 15—17. 1970 Juho Oksanen ja Annikki Kaivola.
1. Kyläkunnan kristillis-siveellinen tila (2)	1. Pappien on ostettava heinät hevosilleen (3)
2. Keskustelua Oksasen matkoista pitäjällä (1)	2. Rovasti kiittelee suntiota mielenmaltista (4)
3. Pappi epäilee pienessä talossa juopottelua (2)	
4. . . .mutta ei huomaa sitä suuressa talossa (2)	
5. Rovasti nousee pöydästä kesken pitojen (2)	
6. Rovasti syyttää Oksasta liian nopeasti lähdöstä (1)	
7. Lukkarilta ja rovastilta katkeaa aisa (3)	
8. Pappien on ostettava heinät hevosilleen (3)	
9. Rovasti pyrkii kuskipukille (3)	
10. Rovasti kiittelee suntiota mielenmaltista (4)	

vielä muilla kirkonpalvelijoihin liittyvillä jutuilla. Ne eivät kuitenkaan tutkijan näkökulmasta kuuluu enää samaan *Kinkerimatkat*-topiikkijakssoon. Neljännellä esityskerralla sikermää taas edelsi viisi kertomusta, jotka liittyivät kinkereihin. En lue niitä tähän sikermään kuuluviksi, koska ne olivat joko vastauksia haastattelijan kysymyksiin tai esiintyivät vain kerran. Kertojan kannalta voi hyvinkin olla kyse samasta vaikkapa laventuneesta topiikkijaksosta, jonka samat kertomusten päähenkilöt liittävät yhteen. Tutkija kuitenkin huomaa, että teema muuttuu vähitellen toiseksi, esim. kinkerimatkoista koskemaan yleensä kinkereitä eli lasten luettamista, lukutaidottomuutta jne.

Tähän sikermään mahtuu myös kertojan ja haastattelijan keskustelua Oksasen kunnallisista luottamustehtävistä, jotka veivät hänet kiertämään pitäjää (3:1), tai puhetta siitä, että ”senaikaiset papit” ovat jo kuolleet (2:3). *Viljanmittaukset*-sikermässä kertoja siirtyi nopeasti kertomuksesta toiseen antamatta edes mahdollisuutta aihetta sivuaviin keskusteluihin.

Kinkerimatkat-sikermän haastattelutilanteet ja sikermiä ympäröivä kielellinen konteksti olivat seuraavat:

1. Nauhoitus tapahtui ensimmäisellä haastattelukerralla (6. 7. 1968), jota leimasi hieman jännittynyt tunnelma. Kinkeriaihepiiri tuli esille haastattelijan kysytyä, olisiko kertojalla mielessään kaskuja kinkerimatkoista. Kertoja oli juuri esittänyt kaskunsävyistä kerrontaa papeista, ja haastattelijä joutui hämmästyämään saadessaan tällä kertaa vastaukseksi pitkän selostuksen papin ja lukkarin huonoista väleistä.
2. Juho Oksanen sai sinä kekrinpäivänä Kalevalaseuran hyvälle kertojille myöntämän palkinnon, ja nauhoitus tehtiin tämän Helsinginmatkan yhteydessä kansanrunousarkistossa (31. 10. 1968). Haastattelussa oli mukana kolme folkloristia, ja nauhoituksen aikana maiseltiin sahtia.
3. Vuoden 1969 ensimmäinen tapaaminen (26. 8. 1969), jonka aikana Juho Oksanen tarkkaili useaan otteeseen nauhuria ja kysyi, oliko se ja se juttu sopiva kerrottavaksi. Nauhoituksen aikana tarjottiin sahtia.
4. Tällä haastattelukerralla (11. 6. 1970) kertoja oli väsyneen tuntui- nen ja valitteli myös puheensa arkipäiväisyyttä ja murteellisuutta.

Kinkerimatkat-sikermän kertomukset eivät suinkaan ole esityskerrasta toiseen täysin samanlaisia. Silmäänpistäväntä on se, että samankin kertomuskokonaisuuden esityskesto voi vaihdella huomattavasti kerrasta toiseen, vrt. taulukko 5.

Taulukossa huomio kiintyy siihen, että 2. ja 3. esityskerralla Oksanen esittää kaikki kahdeksan sikermään kuuluvaa kronikaattia ja muistelmaa. Kolmannella kerralla jokainen kertomus esitetään pitempänä muunnelmana kuin minkään muun esityksen kuluessa. Toisella kerralla taas esitykset ovat yhtä poikkeusta (2:1) lukuun ottamatta selvästi lyhyempiä kuin muilla kerroilla.

3.1. *Topiikkijakson kiinteys*

Kinkerimatkat-sikermän 10 kertomusta muodostavat kiinteän topiikkijakson, johon kertoja voi niin halutessaan liittää muita kertomuksia seurakunnan ja sen palvelijoiden edesottamuksista ja suhteista. Onkin luonnollista, että kirkollinen aihepiiri muodosti kokonaisuuden Juho Oksaselle, joka oli 37 vuoden ajan toiminut seurakunnan suntiona. Itse kinkerijakson 9 kertomusta voidaan luokitella neljään pääryhmään: (1) *matka kinkeritaloon* 3 kertaa, (2) *ruokailu kinkeritalossa* 2 kertaa, (3) *kyläkunnan kristillis-siveellinen tila* 3 kertaa ja (4) *papiston oikeudet* kerran. Luokituksen ulkopuolelle jää yksi muistelmia.

Taulukko 5. Kinkerimatkat-sikermään kuuluvien toistuvien kertomusten kesto eri esityskertoilla.

Kertomus	Esityskerrat	1. esitys	2. esitys	3. esitys	4. esitys
Rovasti kiittelee suntiota mielenmaltista	(4)	1 min 3 sek	1 min 2 sek	1 min 41 sek	42 sek
Lukkarilta ja rovastilta katkeaa aisa	(3)	2 min 23 sek	1 min 56 sek	2 min 37sek	
Pappien on ostettava heinät hevosilleen	(3)		1 min 29 sek	4 min 31 sek	3 min 50 sek
Rovasti pyrkii kuskipukille	(3)	2 min 12 sek	1 min 25 sek	2 min 57 sek	
Kyläkunnan kristillissiveellinen tila	(2)		2 min 45 sek	3 min 26sek	
Pappi epäilee pienessä talossa juopottelua	(2)		1 min 43 sek	2 min 41 sek	
. . .mutta ei huomaa sitä suuressa talossa	(2)		38 sek	1 min 4 sek	
Rovasti nousee pöydästä kesken pitojen	(2)		54 sek	3 min 12 sek	

Myös tämän sikermän useimpia kertomuksia leimaa idiosynkraattinen sävy, koska kertoja on joko yksi tapahtuman päähenkilöistä tai on ollut todistamassa tapahtumien kulkua. Sikermän kertomuksista kolme on perinnelajikategoriassa muistelmia, kun taas seitsemän on muotonsa puolesta kronikaatteja. Kronikaateista kolme on kuitenkin vasta saavuttamassa sen stereotyyppisyyden asteen, joka erottaa kronikaatin muistelmasta. Kronikaatin muotokriteerit täyttävät selvimmin ne sikermän kertomukset, joissa Juho Oksanen ei itse esiinny yhtenä päähenkilönä. Kertomusten päähenkilönä esiintyy 6 kertaa asetelma *minä* — *muut* (esim. *minä* — *rovasti*) ja 4 kertaa asetelma *muut* — *muut* (esim. *rovasti* — *isäntä*).

Sikermistä toinen ja kolmas sisältävät kaikki 8 toistuvaa kertomusta, kun taas ensimmäisellä esityskerralla niitä on kolme ja neljännellä esityskerralla vain kaksi. Kertomusten frekvenssi vaihtelee seuraavasti: 1 kertomus esiintyy 4 kertaa, 3 kertomusta 3 kertaa, 4 kertomusta 2 kertaa ja 2 kertomusta kerran.

Kinkerimatkat-sikermän kronikaatit ja muistelmat eivät ole yhtä tyypillisiä pienkertomuksia kuin *Viljanmittaukset*-sikermän osat. Lyhimmän kertomuksen esittäminen kestää 38 sekuntia, kun pisimmän kertomiseen kuuluu 4 min 31 sek (vastaavat ajat *Viljanmittaukset*-sikermässä 12 sek ja 3 min 16 sek). Jotkin kertomukset liittyvät joko temporaali- tai kausaalisuhtein toisiinsa. Niinpä kertomukset *Pappi epäilee pienessä talossa juopottelua // mutta ei huomaa sitä suuressa talossa* esitetään peräkkäin kertomusparina (2:2—3 ja 3:3—4). Jokaisella esityskerralla mukana oleva kertomus *Rovasti kiittelee suntiota mielenmaltista* liittyy taas viimeisenä linkkinä rovastin mielenliikkeitä kuvaavaan tapahtumasarjaan. Tämä tapahtumain kuvaus esitetään oikeassa temporaali- ja kausaalijärjestyksessä 3. esityskerralla (3: 6—9). Tällaista kertomusten välistä kiinteää riippuvuussuhdeverkostoa ei esiinny *Viljanmittaukset*-sikermässä.

3.2. Toistuva kertomus

Kinkerimatkat-sikermän toistuviin kertomuksiin kuuluu suhdekronikaatti *Rovasti nousee pöydästä kesken pitojen*. Juho Oksanen esitti tämän kronikaatin kahdessa esitystilanteessa pituudeltaan niin erilaisena (54 sek/3 min 12 sek), että kerrontaan mahtuu tavallista enemmän variaatiota. Vertaan seuraavassa esityksiä jakamalla ne ensin skemaattisiin jaksoihin ja merkitsemällä kunkin jakson loppuun siinä käytetyn sanaluvun.

Suhdekronikaatti *Rovasti nousee pöydästä kesken pitojen sikermästä Kinkerimatkat.*

2. esityskerta
(vuosi 1968)

3. esityskerta
(vuosi 1969)

HAASTATTELUUN LIITTYVÄ
SELITYS

Ninkum mä sittem puhu sen (5)

ASETELMA 1

ku se sama rovast

TOIMINTA
(komplikaatio 1)

män

ASETELMA 2

kerra (5)

TOIMINTA
(komplikaatio 1)

istu rekee ku läks aikonaa
eikä malttanus syöjä. (9)

ASETELMA 1

Se olj se sama rovast. (5)

HAASTATTELUUN LIITTYVÄ
SELITYS

Se o siellä jo nauhalla. Sem
minä muista. (8)

ARVIO

No voi kyl siellä, (4)

ASETELMA 1

sitter rovast olj semmone, oikee
enerkinem mies kaikimpuolin
kansanmies kiivas se olj luonteel-
taasakkim mutta, muute se olj
kova työttyr ja, eikä se, tykän-
nyp pitkistä, lojumista.

ASETELMA 2

No sitte kerran ni, olj päivälline
siinä paraillaam mänössä ja
yhessä pitkässä pöyvässä olj ko-
ko kinkerväk, ruualla siinä ja,
rovast olj paraana vieraana, pöy-
väm peässä ja, minä jouvun nin,
likelles sitte sitä kappalaista istu-
maa siinä. (60)

TOIMINTA
(komplikaation pohjustus 1)

Mutta se päivällinev venu siinä
nim pitkääm minä jo huomasin
että rovastij jalakoja poltti moa
että, pois jo tarttis. . . sanookin
ni että, ”Eikoha teä päivällinej
jo rupeep piisoamaa että täst ol
lähettävä toiseeki paeckaa.”
”No älkeä nyt häteälkö” isäntä
kehottoa, ”kyllähä tästä keritää.
Kyllähä suntias tiet tieteä ei tässä
nyt senkeä puolesta vaikka hä-
märäki tulis”. (55)

TOIMINTA
(komplikaatio 1)

Ei, ei se, viime se, kimpaantu sano että "Hevoner rapun etee". Sill olj oma kuskisas sitte siinä ja. No mikäs siinä kusk läks ja valjast hevosej ja ajo rapun eteen. (30)

TULOS 1

No, rovast kiittelee sittej ja sanoo kohteliaastih hyvästij ja isäntä lähtee soattamaaj ja, peitteä sev vällyyr rapun etee siinä. (19)

TOIMINTA
(komplikaatio 2)

Se ei osannukkoa männäm mihkeä ja, sano kusk istu reessä, sano "Annam männä." "Em minä tiijäm mih. . ." "Sinne seuroavaal lukupaikkaa." Kusk sano "Em minä osoas sinne". (26)

TOIMINTA
(komplikaatio 2)

"Annam männäs" sanoo rovast sitte kuskille. "Mihkäs männää?" sano kuski. "No, seuroavaal lukupaikkaa". "Missäs se o" sanoo kusk, "em minä sinne osoak". Eikä osannur rovast. (25)

TOIMINTA
(komplikaation pohjustus 3)

No, minua jo nin kipotti siinä mutta ku se, toinem pappi ja niitev välit olj vähä sellaset kun ne olj,

HAASTATTELUUN LIITTYVÄ
SELITYS

niitä min er rupees selittää ni,
(6)

TOIMINTA
(komplikaation pohjustus 3, jatkoa)

kum minä rupesij jo sitten että eihän toi nyt oikee passoa että myö syöjääj ja rovast, istuu rapun eessä turkit peällä kusk eessä ja, minun tek nim, (47)

TOIMINTA
(komplikaatio 3)

Ja se pastorj sano ”Ei lähetäk keske, täss ov vielä pienetkil lusikat käyttämätäj” ja syötii tarken. (16)

TULOS 2

Toiset varttu rapun eessä, rovast istu reem perässä ja, mies kuskilla. (11)

TOIMINTA

(edellisen kertausta)

Toiset siellä jonotti pä. . . tuvassa. (4)

TOIMINTA
(komplikaatio 3)

mut pastor sanokim mulle,
”Toss o vielä pienet lusikat,
käyttämätä, suntias ei lähem
mihkeä.” Mä olin kahen tulev
välissä ketä minä siinä
totteliv (23)

TULOS 2

voa, ei mun ollup palakostan-
koan nim minä aattelin et ruoka-
palkoillaham minä teällä työtä
tienki, mä syöm mahanj täyteej
ja, jäi siihi istumaar rovast vart-
tuu rapun eessä kusk eessä ja,
myö pistellää viimesiä herkkuja
suuhumme sitten ennenkö, siitä
peästi. Kyl siinä aikoa män (42)

ARVIO

että olj seki, olj seki tavallaa
sentähej jotaki. Kaikki syötii ja
sittel lähtettiij ja. (14)

Sanaluku yhteensä 89.

Sanaluku yhteensä 325.

Kertomuksen kolmas esitys on 2 min 18 sek ja 236 sanaa pitempi kuin sen toinen esitys. Kerronnan laajuuseroista huolimatta kertomuksille hahmottuu miltei sama makrostruktuuri (toisessa esityksessä epävarmaksi jäävät kohdat ovat sulkeissa):

- (1) Rovasti ei malta syödä (ateriaa loppuun lukuspaikassa) vaan lähtee (ennen muita) rekeen istumaan.
- (2) Rovasti käskee kuskin ajaa seuraavaan lukuspaikkaan.
- (3) Kuski ei tunne tietä.
- (4) Pastori pakottaa (suntion) syömään aterian loppuun.
- (5) Rovasti joutuu odottelemaan rapun edessä.

Ne makrostruktuurin osat, joita ei kertomuksessa verbaalisteta, voivat jättää siihen aukkopaikkoja, jotka hankaloittavat joidenkin temporaali- ja kausaalisuhteiden täyttä ymmärtämistä. Kun kertoja esim. verbaalistaa toisella esityskerralla kronikaatin asetelman näin minimaalisesti: *ku se sama rovasti kerra*, on kuulijalla hyvin pieni evästys jatkossa seuraavien tapahtumien käsittämiseksi. Kolmannella esitysker-

ralla kuulija saa tietää sekä rovastin luonteenlaadun: *oikee enerkinem mies kaikim puolin kansammies kiivas* että tämän työskentelytottumukset: *muute se olj kova työttyr eikä tykännyp pitkistä lojumista*. Nämä tiedot antavat hyvän perustelun sille, että rovasti kyllästyneenä päivällisten venymiseen haluaa kiirehtiä joutumista seuraavaan lukuspaikkaan. Mutta kolmannella esityskerralla kertoja luonnehtii myös tilanteen virityksen: pitkän pöydän ääressä on koko kinkeriväki ja rovasti on *paraana vieraana* sekä tuo näyttämölle myös muut tapahtumien kulkuun osallistuvat henkilöt: *minä jouvun likellek kappalaista*. Näin kuulijan on mahdollista käsittää, kuka on se komplikaatio 3 -jaksossa oleva pappi, joka jää suntion kanssa lopettelemaan jälkiruokaa silloin, kun heidän esimiehensä jo lähtee ulos tuvasta.

Esitysten vertailu osoittaa, että kullakin skeeman jaksolla on oma tehtävänsä, ja kun jokin jaksoista täysin ohitetaan, saattaa kertomuskokonaisuuden ymmärtäminen vaikeutua ratkaisevasti. Toisella esityskerralla kertoja ei lainkaan pohjusta komplikaatio 1 -jaksoa, vaan siirtyy suoraan asetelmasta: *ku se sama rovasti män kerra* komplikaatio 1 -jaksoon: *istu rekee ku läks aikonaa eikä malttanus syöjä*. Kuulijalta jäävät hämäräksi paikalliset (mistä lähti?) ja kausaaliset (miksi lähti?) liittymät. Hyvin lyhyenä verbaalistettu kertomus ei myöskään tarjoa redundanssia, ja jos kertoja takeltelee kerronnassaan, joutuu kuulija vaikeuksiin. Kun kertoja toisella esityskerralla hyppää suoraan komplikaatio 1 -jaksosta ilman tulosta seuraavaan toimintavaiheeseen, jäävät kuka-teki-mitä -liittymät epäselviksi:

Istu rekee ku läks aikonaa eikä malttanus syöjä — —. Se ei osannukkoa männäm mihkeä ja, sano kusk istu reessä, sano: ”Annam männä!” ”Em minä tiijäm mih. . .” ”Sinnes seuroavaal lukupaikkaa.” Kusk sano: ”Em minä osoas sinne.”

Kuulija on ainakin hetken ymmällä: Kuka istui reessä? Minne oli mentävä? Kuka ei osannut mennä?

Kun kyseessä on kiinteän kokonaisuuden muodostava topiikkijakso, kuulijalla on hallussaan perustiedot puutteellisenkin kerrontakokonaisuuden ymmärtämiseen. Tässäkin toisessa esityksessä kertoja viittaa aiemmin puhumaansa sanoen: *Se oli se sama rovast*. Samoin hallitsee kuulija yksinkertaisen kertomuksen skeemaston, jonka avulla hän voi täydentää katkelmallista kerrontaa. Mutta ero ymmärrettävän ja nautinnollisen kerronnan välille jää selväksi. Kuulija ei koskaan voi täydentää huonosti kerrottua kokonaisuutta hyväksi kertomukseksi.

Miksi hyvä kertoja tuottaa puutteellisen kertomusversion? Tällä kertaa syyt eivät nähdäkseni löydy pelkästään kerrontatilanteesta vaan myös siitä asemasta, joka *Rovasti nousee pöydästä kesken pitojen*

-kronikaatilla on topiikkijaksossa. Tämä kertomus sijoittui toisella esityskerralla jakson viimeiseksi, ja diskurssin etenemisestä löytyivät syyt kertomuksen tyypistymiseen. Juuri ennen kronikaatin alkua haastattelija oli tehnyt edelliseen kertomukseen liittyvän toteamuksen: *Ne oli pitkiä ne matkat silloin siel*. Kertoja vastasi lyhyesti sanoen: *Oli hirmuja* ja siirtyi heti sen jälkeen mieleensä jo olevaan kronikaattiin. Saattaa olla, että kertomuksen alku tyypistyi tämän lyhyen verbaalisen interaktion vuoksi. Todennäköisemmältä vaikuttaa kuitenkin se, että kertoja oli jo kyllästymässä *Kinkerimatkat*-teemaan mutta halusi kuitenkin lopuksi kertoa vielä mieleensä olevan kronikaatin. Arvelemaani kyllästymistä puoltaa se, että lopetettuaan *Rovasti nousee pöydästä kesken pitojen*-kronikaatin kertoja siirtyi ilman minkäänlaista leksikaalista merkitsintä uuteen aihepiiriin. On mahdollista, että uusi kertomus pyöri hänellä jo mielessä samaan aikaan, kun hän kertoi edellisen topiikkijakson viimeistä osuutta. Siirtyminen uuteen aiheeseen tapahtui niin nopeasti, että kuullussa puheessa sitä on vaikea hahmottaa:

(Kronikaatin loppu:) Toiset varttu rapun eessä, rovast istu reem perässä ja, mies kuskilla. Toiset siellä jonotti tuvassa. (Pieni tauko ja uuden kertomuksen alku:) Oikein nuuka isäntä o. . . kyllä mä sej johonki muttei se tällä nauhalla vai onkoha se?

Kertojan äänensävy säilyi täysin samana jo kerrotun ja uuden kronikaatin siirtymäkohdassa.

4. Kerronnan variaatio

Kertomussikermälle hahmottuu analysoimieni esimerkkien valossa joi-takin yleisiä tuntomerkkejä. Olennaisinta on, että sikermä muodostaa topiikkijakson, jonka kuluessa kertoja ei poikkea muihin aihepiireihin. Kertoja pysyttelee jopa niin tiiviisti yhden teeman puitteissa, että koko sikermä voidaan nimetä sen mukaan.

Topiikkijakson käsite kaipaa kuitenkin vielä täsmennyksen. Kertojan kannalta topiikkijakso voi nimittäin olla paljonkin pitempi, kuin se on tutkijan näkökulmasta. Juuri *Kinkerimatkat*-sikermä osoittaa, miten teema joskus vähitellen liukuu aiheesta toiseen, esim. kinkerimatkoista yleisesti kinkereihin. Kun sama päähenkilö voi lisäksi esiintyä useissa kertomuksissa, on selvää, että kertoja voi assosoida teemasta uutta kerrontaa, joka ei enää suoranaisesti liity siihen, mistä lähdettiin. Tämä kuuluu kerronnan tuottamisen lainalaisuuksiin. Toinen selkeä sikermän tuntomerkki on se, että sille muodostuu ydin eli niiden kertomusten joukko, jotka toistuvat sikermässä muita kertomuksia useam-

min. Sikermä ei siis ole joukko satunnaisesti peräkkäin kerrottuja juttuja, jotka vaihtuvat esityskerrasta toiseen. *Viljanmittaukset pula-aikana* -sikermässä ytimen muodostaa neljä ja *Kinkerimatkat*-sikermässä myös neljä kertomusta, jotka kertoja esitti 3—4 kertaa. Muiden kertomusten frekvenssi vaihtelee 1—2 kertaan.

Kertomusten segmentoitumisaste eroaa näissä kahdessa esimerkkisikermässä. *Viljanmittaukset*-sikermä koostuu lyhyistä, toisistaan selvästi erottuvista osista. *Kinkerimatkat*-sikermä taas ei jakaudu yhtä selviksi kokonaisuuksiksi paralingvististen tai leksikaalisten merkitsimien avulla. Joskus kahden kertomuksen välisen siirtymän voi erottaa vasta tutkijan työpöydällä, kun kerrontatilanteessa saattaa olla vaikea huomata, milloin kertoja aloittaa uuden kokonaisuuden. Mutta toisaalta juuri *Kinkerimatkat*-sikermässä on kertomusten välillä sekä kausaalisia että temporaalisia linkkejä, jotka vaikuttavat kertomusten esittämisjärjestykseen.

Viljanmittaukset-sikermään kuuluvat kertomukset säilyttävät toistettaessa skemaattisen rakenteensa. Kerronnan laji (kronikaatti — muistelma) pysyy samana, ja kertomusten esittämis aika säilyy jokseenkin muuttumattomana. *Kinkerit*-sikermän kertomukset ovat puolestaan jollakin esityskerralla enemmän kronikaatin-, toisella enemmän muistelmanomaisia. Idiosynkraattisen muistelman stereotyyppiytymisprosessi oli selvästi vasta menossa tätä sikermää kerrottaessa. Myös kertomusten esittämiseen kuluva aika saattoi vaihdella huomattavasti, kun kertoja innostui laventamaan aihetta erilaisin lisäyksin.

Kerronnassa ilmenevä variaatio johtuu monista seikoista. Kerrontatilanne osoittautui molempien tarkastelemieni sikermien esityksissä hyvin selväksi muuntelua luovaksi tekijäksi. Tilanteiden sosiaalinen luonne vaikutti mm. siihen palautteeseen, jota kertoja sai ja odotti puheelleen. Kun Oksasella oli monta kuulijaa ja tilanne oli virittynyt yhdessäolon ja seurustelun sävyiseksi, hän esitti vain eräänlaisen ydinkertomuksen. Sikermä saattoi keskusteluun limittyessään kutistua hyvinkin lyhyeksi ja katkelmalliseksi. Kun kerronta päättyi, kuulijat osoittivat usein naurulla suosionsa ja joku innokkaimmista halusi kysellä juuri kuullun yksityiskohtia. Mutta kun kertoja ja hänelle tutuksi käynyt haastattelija olivat kahden, oli tilanne toinen. Molemmat tunsivat toisensa jo hyvin, ja suhde oli luottamuksellinen. Kertojalla oli mahdollisuus yhteisen naurunkin jälkeen vielä kommentoida puhumaansa, koska haastattelijan sanaton palaute — odottava vaitenolo tai katsekontakti — houkutteli häntä siihen. Kertoja tiesi myös haastattelijan mielellään kuulevan hänen ajatuksiaan kertomuksen juonenkulusta ja merkityksestä. Näin ydinkertomusta kehystävät jaksot pitenevät, vaikka juoni toistettiinkin hämmästyttävän samanlaisena kerrasta toiseen.

Kuulijakunta voi joskus olla kertojalle liiankin tuttu. Kuulijat tuntevat kertomuksen jo ennakolta, ja kertoja tietää, miten heillä on tapana reagoida siihen. Uusi kuulija, jonka myötämielisen ja kiinnostuneen asennoitumisen kertoja tulkitsee hänen ilmeistään ja lisäkysymyksistään, voi innostaa häntä sekä pitempään että joskus myös parempaan esitykseen. Myös Oksasella oli varattuna sukulaisille tai muille sisäryhmän jäsenille toisenlainen esitys kuin haastattelijalle. Usein kerrontatilanteissa saattaa elliptinen viite esim. kaskuun riittää asiantuntevalle yleisölle, joka saa siitä saman informaation kuin jos sille kerrottaisiin täydellinen kaskuversio (vrt. Lehtipuro 1979).

Diskurssin kulku saattoi tutkimieni sikermien osalta erota huomattavastikin kerrontatilanteesta toiseen. Haastattelutilanteissa kertomusten aiheet liittyivät toisiinsa, niin että kerronta liukui eteenpäin. Yhdessäolotilanteelle taas oli ominaista, että siirtymät aiheesta toiseen saattoivat olla nopeita ja äkkijyrkkiä. Kukaan osallistujista ei voinut suunnitella topiikin etenemistä, vaan keskustelu polveili tilanteen edellytysten ja kulloisenkin puheenvuoron käyttäjän intressien mukaan. Yhteistä sikermien esittämislle oli kuitenkin, että ne vaativat nopeampitempoista kerrontaa kuin yksittäiset kertomukset. Kertojan on esityksen ajan pystyttävä pitämään puheenvuoro hallussaan ja kuulijoiden tarkkaavaisuus vireillä. Kertojan oma vire — innostuneisuus, väsymys tai harvoin huomaamani kyllästyminen — vaikutti omalta osaltaan siihen, miten pitkiksi erilliset kertomukset muotoutuivat.

Kertomuksen asema diskurssikokonaisuudessa vaikuttaa myös sen verbaalistamiseen. Mitä useampi kerrontakokonaisuus edeltää topiikkijaksossa uutta kertomusta, sitä enemmän kertoja voi nojata niihin perustietoihin, joita kuulijoilla jo on. Mutta kun kertomus sijoittuu pitkän sikermän viimeiseksi, se saattaa joutua uuden aihepiirin puristukseen. Kertoja voi esittää topiikkijakson viimeistä osaa samalla, kun uusi aihe jo pyörii hänen mielessään. Siirtyminen uuteen aiheeseen voi tapahtua niin nopeasti, että kuulija huomaa sen vasta, kun uusi kertomus on jo jonkin aikaa ollut menossa. Jos normaalit siirtymän merkit — tauotus ja muut paralingvistiset sekä leksikaaliset merkitsimet — puuttuvat, ei kuulija aina pysty heti seuraamaan kertojan ajatuksenjuoksua.

Myös esitysfrekvenssi muotoilee kerrontaa. Sikermien toistelluimmat ydinkertomukset olivat samalla niiden lyhimpiä. Vaikka tiedot sikermien esittämistiheydestä puuttuvat, tuntuu mahdolliselta olettaa, että kertoja on esittänyt *Viljanmittaukset pula-aikana* -sikermää useammin kuin *Kinkerimatkoja*. Vain toistuva kerronta voi hioa topiikkijakson muotoon, jossa osat alkavat erottua toisistaan sekä skemaattisesti että erilaisin paralingvistisin ja leksikaalisin merkitsimin. Hahmottomasta ja jopa pitkäveteisestä rönsyilevästä muistelmasta alkaa muotou-

tua kertomussikermä, jonka skemaattiset jaksot liittyvät odotuksenmu-
kaisesti toisiinsa. Verbaalistus terävöityy ja alkaa saada muodon, jonka
kertoja toistaa pääpiirteittäin samana esittäessään kertomusta uudel-
leen.

KIRJALLISUUS

- HONKO, LAURI 1980: Kertomusperinteen tutkimustavat ja niiden tulevaisuus. *Kalevala-
seuran vuosikirja* 60. Helsinki.
- HOPPÁL, MIHÁLY 1980: Folk Narrative and Memory Processes. *Folklore on Two Conti-
nents*. Bloomington.
- KINTSCH, WALTER 1977: On Comprehending Stories. Marcel Adam Just and Patricia A.
Carpenter (eds.), *Cognitive Process in Comprehension*. Hillsdale, New Jer-
sey.
- LEHTIPURO, OUTI 1979: *Perinneyhteisö ja kollektiiviträditio*. Folkloristinen yhteisöntut-
kimus. Käsikirjoitus säilytteillä Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen lai-
toksessa.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1985: Liimataisen pakinoiden tekstianalyysia. Pro gradu -työ.
Käsikirjoitus säilytteillä Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksessa.
- VILPPULA, MATTI 1984: "Kurkikin jo lähti". *Virittäjä* 88.

ANNIKKI KAIVOLA-BREGENHØJ: *Repetition of a story*

The article deals with two substantial groups of stories told by the same man, a sexton called Juho Oksanen, in four different interviews. There was usually a full year between the recordings. The larger group of stories, which concerns the *measuring of grain during a period of famine*, comprises 16 separate stories and an introduction; the smaller group, which is to do with *catechetical journeys*, consists of 10 stories. The kernel of both groups is four particular narratives, which are repeated three or four times.

These groups of stories have certain special characteristics, both as to content and style of presentation. As far as content is concerned they deal essentially with a single topic, and the narrator deals with the same subject matter throughout. It is also typical of these clusters of narrations that certain central stories are repeated more often than others. The narration nevertheless proceeds spontaneously without any intermediary questions from the interviewer, and generally speaking the tempo of the narration is more rapid than when the narrator tells individual stories. These groups of stories contain a smaller amount of meta-narration to fill up the plot line than is usually the case with such narratives. This is due to the fact that when recounting the cluster of stories in question the narrator had at his disposal a longer time than is generally the case when stories are told in ordinary social contexts.

There were also clear differences between the two groups of stories. The stories about *grain measurement* retained their schematic structure when they were repeated. The type of narrative (chronicate or reminiscence) remained the same and the time taken to present individual stories remained more or less constant. Segmentation of the narrative was clearly observable and the beginning of entities belonging to the group of stories was distinguished with the help of both lexical and para-linguistic markers. The narrator usually indicated the beginning of a new story by using different particles, the most common being *no* (Engl. well), *mutta* (Engl. but) and *sitten* (Engl. then) — also the suffix *-kin* — and various combinations of these. The most favoured was a combination beginning with *no*, which is often used in Finnish when moving from one subject to another in a narrative. On the other hand, at the beginning of a story, the enclitic suffix *-kin* had a phatic communication function connected with the social character of the narrative. It was also typical that at the beginning of a new section of the narrative there were changes in the way the voice was used. Most often this took the form of a rising intonation, but there were also changes in the tempo of speech and in volume. Sometimes the narrator also segmented his speech by means of pauses and laughter.

Where the group of stories about *catechetical journeys* was concerned, it was not so easy to divide the material into clear entities by means of para-linguistic or lexical markers. On the other hand, it was characteristic of this group that there were causal and temporal links between the stories, which had an effect on the order in which they were presented. Also, in some of the tellings of the stories about *catechetical journeys* they had rather the characteristics of a chronicate, in others they more resembled reminiscences. Moreover, with these stories the time taken to narrate them varied considerably because the narrator became enthusiastic about embroidering them in various ways. In the narration of this group of stories, the idiosyncratic stereotyping process was clearly only just getting under way.

In the case of both the groups of stories studied, the narration situation proved to be a factor which clearly induced variation. When Juho Oksanen had many listeners and the situation had the tone of a social gathering, he only recounted short basic stories, and the whole sequence, interspersed with conversation, tended to become very brief and even fragmentary. When the narration ended, the listeners showed their approval with laughter and someone who was really interested wanted to ask detailed questions about what had just been heard. The narrator had clearly reserved for the members of his family, whose reaction to the story he already knew, a different kind of presentation from the one he made for the interviewer. When only the narrator and the interviewer, whom he had got to know well over the years, were present, the situation was different. The narrator always

had the possibility of commenting on what he said, because the silent feedback from the interviewer tempted him to do so. The narrator knew that the interviewer was keen to hear his thoughts about the unfolding of the story and its significance. Thus the sections which filled out the core story became longer, although the actual plot was repeated surprisingly unchanged time after time.

The thread of the discourse sometimes varied considerably from one narration situation to another. In the interview, the subject matter of the story was linked together, so that the narration moved fluently forward. It was characteristic of the "social" situation that switches from one subject to another could be rapid and very sudden. The conversation followed the contingencies of the situation and the interests of each speaker, without any participant's planning the progress of the topic.

Also the frequency of presentation appeared to affect the shape of the narrative. The core stories that were most often repeated were also the shortest stories in the groups. Only a sequence which was repeated sufficiently often began to take such a shape that an inchoate and even long-drawn-out and straggling reminiscence began to form a story in which the parts were connected to each other in a predictable manner. The phraseology was sharpened and began to receive a final form, which the narrator then repeated virtually unchanged when he made the presentation again.